

MEDZINÁRODNÉ EKONOMICKÉ VZŤAHY – AKTUÁLNY A KOMPLETNÝ ŠTUDIJNÝ TEXT

Jaroslav Kita, Obchodná fakulta Ekonomickej univerzity v Bratislave

Kubišta, V. et al. Mezinárodní ekonomické vztahy

Plzeň : Aleš Čenek, 2009. 375 s. ISBN 978-80-7380-191-5

Medzinárodné ekonomické vzťahy sú dôležitou časťou súčasného vedeckého poznania a ako také všeobecne zaujímajú významný priestor v rámci medzinárodných vzťahov. Vývoj medzinárodných ekonomických vzťahov zaznamenal v poslednom období – v dôsledku globalizačných tendencií – nielen vecné, ale aj systémové zmeny, ktoré sa odrazili tak na medzinárodnej úrovni, ako aj v politikách a ekonomikách národných štátov. Preto je prínosom recenzovaná publikácia, ktorá sa zaoberá uvedenými zmenami, analyzuje interakciu jednotlivých súčastí medzinárodných ekonomických vzťahov, klasifikuje ich previazanosť s vonkajším politickým prostredím a prináša tiež historický vývojový pohľad a porovnávanie, pretože zkúmané vzťahy sú charakterizované vo svojich systémoch, funkciách a prvkoch určitou historickou zotrvačnosťou. Pochopeniu daných javov a vzťahov medzi nimi prispieva tiež vysvetlenie na základe teórií a analýzy ekonomickej praxe, ktorá ako jediná v prípade medzinárodných ekonomických vzťahov potvrdzuje rozsah platnosti teoretických prístupov a pomáha prostredníctvom spätnej väzby overovať správnosť predpokladov a hypotéz. Text obsahuje primeraný počet praktických príkladov, pomocou ktorých je čitateľ schopný lepšie preniknúť do podstaty a logickosti skúmanej problematiky. Najdôležitejšie vzorce sú odvodené zo základných vzťahov

v postupných a zrozumiteľných krokoch. Pre väčšiu názornosť je výklad doplnený o celý rad prehľadných grafov a štatistických údajov, ktoré vhodným spôsobom dokresľujú rôzne aspekty analyzovaných problémov.

Publikácia, ktorá vznikla v rámci spolupráce autorov niekoľkých univerzitných pracovísk, je veľmi solídnym zdrojom poznatkov pre študentov a čitateľov, ktorí hľadajú ucelený prehľad o medzinárodných ekonomických vzťahoch, bez akýchkoľvek opomenutí, a zároveň bez nadbytočných podrobností. Predložený text je taktiež usporiadaným súborným dielom pre všetkých, ktorí sa chcú zoznámiť s najvýznamnejšími teóriami, systémom a pravidlami medzinárodného obchodu, s činnosťou a funkciami medzinárodných ekonomických organizácií, s analýzou vývoja obchodu s tovarom a službami, s medzinárodným pohybom kapitálu, s výkladom menového kurzu a s vývojom medzinárodných menových systémov v histórii, a ktorí sa chcú zamyslieť nad väzbami medzi zahranično-ekonomickými vzťahmi a fungovaním národnej ekonomiky Českej republiky, t.j. úlohou zahraničného obchodu v ekonomike, vonkajšou rovnováhou, konkurencieschopnosťou krajiny a jej porovnaním s ostatnými štátmi EÚ. Kniha je zároveň určujúcim východiskom pre tých, ktorí sa chcú nadväzujúco zaoberať hlbším štúdiom jednotlivých oblastí s využitím odkazov a prameňov publikácie.

Kniha je logicky rozčlenená do troch nosných častí. Prvý diel je venovaný medzinárodnému obchodu, a to ako teoretickému prístupu, tak aj mnohostrannému obchodnému systému a vývoju štruktúry obchodu. Druhá časť sa zaoberá medzinárodnými kapitálovými, menovými a finančnými vzťahmi. Záverečný diel sa orientuje na konkrétne prejavy medzinárodných ekonomických vzťahov v ekonomike Českej republiky, a to v súvislosti s ich premietnutím do ekonomických politik štátu, tak aj na základe porovnania výsledkov ekonomiky s výkonnosťou porovnateľných európskych krajín.

Konkrétne sa jednotlivé kapitoly kníh zaoberajú nasledujúcou problematikou: Prvá kapitola (Žamberský, P.) charakterizuje vybrané základné a mierne pokročilé teórie medzinárodného obchodu. V prehľade sú vysvetlené chyby, ktorých sa vo svojich úvahách dopúšťali merkantilisti, a nasledujúce princípy klasickej teórie absolútnych a komparatívnych výhod vrátane teórie recipročného dopytu. Neoklasický Heckscher – Ohlinov model je čitateľovi vysvetlený z hľadiska jeho kritiky a je doplnený Stolper-Samuelsonovou teorémou o zmene svetových cien a teorémou o vyrovnaní cien výrobných faktorov, Rybczinského efektom a tzv. Leontiefovým paradoxom. V časti venovanej vybraným alternatívnym teóriám medzinárodného obchodu sú zhrnuté Listova teória detských odvetví, Bhagwatiho teória zbedačujúceho rastu, Prebisha teória periférneho hospodárstva a rastúce výnosy z rozsahu. Dôraz je kladený hlavne na pochopenie výhodnosti obchodu pre ekonomiku ako celku, na porozumenie obmedzení tejto výhodnosti, ktorá v praxi vyžaduje napĺňanie ďalších politik štátu, a na pochopenie zmyslu medzinárodného obchodu.

Druhá kapitola (Šterbová, L.) vymedzuje pojem obchodnej politiky štátov

v medzinárodných vzťahoch a jej vzťah k ostatným politikám národných vlád. Prínosom kapitoly je bezpochyby relevantné vysvetlenie dôvodov, ktoré charakterizuje ako zavádzajúce veľmi časté používanie pojmu medzinárodná obchodná politika v dôsledku doslovného prekladu anglického termínu. Vzhľadom k tomu, že teória medzinárodných vzťahov vymedzuje jednotlivé štáty ako suverénne, potom akékoľvek politiky, aj keď rešpektujúce medzinárodné záväzky a dohovory, sú politikami národných vlád, a nie medzinárodnými politikami. Je preto správne používať pre zhrnutie pravidiel, nástrojov a prístupov jednotlivých štátov k zahraničným obchodným vzťahom pojem „obchodná politika v medzinárodných vzťahoch“, čo by bolo vhodné rešpektovať v ďalších rozpracovaných teóriách medzinárodného obchodu. V rámci uvedenej kapitoly sú ďalej vysvetlené podstata, funkcia a dopady jednotlivých nástrojov obchodnej politiky, ktoré sú využívané vládami rozvinutých i rozvojových krajín, a to tak, aby bolo zrejmé, aký je uhol pohľadu ich členenia. Kľúčová pozornosť je venovaná medzinárodnému systému obchodných pravidiel vo Svetovej obchodnej organizácii. Sú tu rozpracované princípy tohto systému, pravidlá a záväzky pre obchod s tovarom, so službami, obchodné aspekty práv vzťahujúcich sa k duševnému vlastníctvu, urovnávanie obchodných sporov medzi vládami a doplnený prehľad o vývoji súčasného kola mnohostranných rokovaní o ďalšej liberalizácii medzinárodného obchodu. Kapitulu dopĺňa prehľad medzinárodných organizácií vyvíjajúcich činnosť v oblasti medzinárodného obchodu.

Tretia kapitola (Nešvera, V.) je venovaná detailne problematike praktického fungovania medzinárodného obchodu s tovarom

a službami. Charakterizuje úroveň a vývoj obchodu s tovarom a službami, a to na základe štatistických dát Konferencie OSN o obchode a rozvoji (UNCTAD). Ďalej analyzuje jeho komoditnú a teritoriálnu štruktúru, a to aj v ich kombinácií. Je posúdený význam zahraničného obchodu v ekonomike krajín a je konštatované, že zapojenie rozvojových krajín do medzinárodnej deľby práce má pre rozvojové ekonomiky väčší význam a dopady než pre ekonomicky vyspelé krajiny. Ďalej je zdôraznený nesporný a rastúci význam služieb v teórii i praxi a do súvislosti je uvedený vysoký podiel služieb na tvorbe HDP a vyspelosť ekonomiky. Najzaujímavejšia je časť venovaná vývoju cien v medzinárodnom obchode s tovarom, v ktorej sú vysvetlené dôvody cenových rozdielov medzi krajinami.

Štvrtá kapitola (Kalínská, E.) sa týka medzinárodného pohybu kapitálu, so zvláštnym zameraním na priame zahraničné investície (PZI). S využitím metodiky Medzinárodného menového fondu a Organizácie pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj je vymedzený medzinárodný kapitál a sú definované investície, vrátane PZI. Kapitola podáva prehľad o celosvetovom pohybe PZI od konca 90. rokov minulého storočia do súčasnosti. Pozornosť je venovaná zvláštnostiam tokov PZI v 90. rokoch v krajinách Stredoeurópskej dohody o voľnom obchode (CEFTA), pretože krajiny strednej a východnej Európy sa v tejto dobe stali významným príjmom PZI z dôvodu relatívne rozvinutých, stabilných a otvorených ekonomík s uspokojujúcimi makroekonomickými výsledkami a rýchlym postupom transformácie ekonomík vrátane privatizácie.

Kapitola piata (Taušer, J.) obsahuje teoretický úvod do problematiky menového kurzu. Oboznamuje s hlavnými subjektmi a so základnými princípmi obchodovania na menových trhoch. Dôraz je pritom kladený

na výklad fundamentálnych teórií menového kurzu v dlhodobom i krátkodobom časovom horizonte. Text začína logicky výkladom parity kúpnej sily, súvisiacich prístupov a Balassovou a Samuelsonovou teorémou. V časti venovanej teórii úrokového diferenciálu je rozpracovaná podmienka nekrytej parity úrokových sadzieb vrátane grafických vyjadrení, a zahŕňa tiež trh peňazí a menový kurz v krátkom časovom úseku a Fisherov medzinárodný efekt.

Šiesta kapitola (Kubišta, V.) sa venuje genéze medzinárodných menových systémov. V každej historickej etape (od 19. storočia) sú vysvetlené tak teoretická podstata príslušného menového systému, ako aj praktické súvislosti spojené s fungovaním medzinárodných menových vzťahov v danej dobe. Čitateľ tu získava prehľad o metalických menových sústavách, menových uniách, o fungovaní mien počas vojen, o pokusoch o obnovenie zlatého štandardu a o menových blokoch. Zvláštna pozornosť je venovaná európskej menovej integrácii, a to na pozadí vývoja Bretton-Woodského menového systému, čo umožňuje pochopenie vzájomných vývojových súvislostí. Predmetom analýzy sú tiež rôzne formy medzinárodnej menovej spolupráce a najvýznamnejšie medzinárodne menové inštitúcie.

Úloha zahraničného obchodu v ekonomike je podrobne vysvetlená v kapitole siedmej (Plchová, B.). Sú v nej charakterizované jednotlivé funkcie zahraničného obchodu a ich význam pre národnú ekonomiku. Pozornosť je venovaná hlavne transformačnému pôsobeniu zahraničného obchodu, tranzmisnej funkcii a úlohe sprostredkovateľa medzinárodnej špecializácie. Vysvetlené sú novšie teoretické prístupy, ktoré zdôvodňujú zmeny v štruktúre medzinárodného obchodu na základe rozdielného priebehu

vedecko-technického pokroku v rôznych krajinách. Patrí sem napr. teória technologickej medzery a teória výrobného cyklu. V praktickej časti je charakterizovaná intenzita zapojenia Českej republiky do medzinárodného obchodu, štruktúra zahraničného obchodu a vývoj teritoriálnej a komoditnej štruktúry.

Kapitola ôsma (Žamberský, P.) je venovaná problematike vonkajšej ekonomickej rovnováhy. Východiskom je vysvetlenie princípov zostavovania platobnej bilancie. Nasleduje objasnenie pojmu vonkajšia ekonomická rovnováha pomocou vybraných sald platobnej bilancie a pozornosť je venovaná štyrom základným mechanizmom vyrovnávania platobnej bilancie – dôchodkovému, cenovému, kurzovému a monetárnemu. Záver kapitoly je prehľadom o vývoji vonkajšej ekonomickej rovnováhy Českej republiky od roku 1993 do súčasnosti: sú tu podrobne analyzované jednotlivé salda platobnej bilancie s dôrazom na saldo bežného účtu, a v súvislosti s konkrétnym vývojom sú vysvetlené pojmy zahraničnej zadlženosti a investičnej pozície krajiny a ich previazanosť s platobnou bilanciou.

Deviata kapitola (Taušer, J.) sa zaoberá teoretickými aj praktickými aspektmi kurzovej politiky. Čitateľ sa môže najprv zoznámiť s jednotlivými kurzovými systémami a ich klasifikáciou vo všeobecnej teoretickej rovine, pričom nechýba ani potrebné porovnanie a rozbor výhod a nevýhod jednotlivých režimov. Praktické problémy spojené s uskutočňovaním konkrétnej kurzovej politiky sú vhodným spôsobom demonštrované na príklade kurzovej politiky ČR, a to vývojovo na obdobie pevného kurzu koruny a obdobie riadeného floatingu pred vstupom do EU. Rozpracované sú tiež podmienky a predpoklady vstupu ČR do menovej

únie v súvislostiach reálnej konvergenie ekonomiky.

Desiata kapitola (Štěrbová, L.) podáva prehľad o právnom základe, systéme, inštitúciách a procedúrach spoločnej obchodnej politiky Európskej únie, vrátane nástrojov na ochranu vnútorného trhu a nástrojov k presadeniu obchodných záväzkov partnerských štátov. Významná pozornosť je správne venovaná prehľadu súčasných obchodných dohôd EU s tretími krajinami a ostatných preferenčných vzťahoch, pretože EU obchoduje len s veľmi obmedzeným počtom krajín na základe doložky najvyšších výhod a poskytuje rozvojovým krajinám celý rad jednostranných obchodných preferencií. Kapitola ďalej sa zaoberá vzťahom spoločnej obchodnej politiky EU a obchodných politik členských krajín, ktoré sa sústreďujú tiež na proexportnú politiku vrátane exportných stratégií, financovanie exportu a obchodnú diplomaciu. Je tiež uvedený ucelený prehľad o obchodnej politike Českej republiky z hľadiska vecného, procedurálneho a inštitucionálneho, v nadväznosti na medzinárodné záväzky a dohovory, ktorými je ČR viazaná.

Záverečná jedenásta kapitola (Plchová, B.) je venovaná konkurencieschopnosti, tak z hľadiska teoretického, zahrňujúceho vymedzenie základných pojmov a prístupov a metodológiu hodnotenia, ako aj z hľadiska postavenia Českej republiky v konkrétnych rebríčkoch. Vysvetlené sú kvantitatívne indikátory a diamant konkurencieschopnosti, metóda hodnotenia používaná inštitúciou World Economic Forum a prístupy pri zostavovaní rebríčka vo World Competitiveness Yearbook. Tieto metódy sa následne vzťahujú na výsledky českej ekonomiky a závery k hodnoteniu medzinárodnej konkurencieschopnosti sú konkrétne a jednoznačne interpretované.

Ako už bolo zdôraznené, význam publikácie spočíva v jej rozsahu a komplexnosti prístupu k medzinárodným ekonomickým vzťahom. Jej hlavným prínosom je skutočnosť, že okrem prehľadu teoretických prístupov obsahuje aj analýzy aktuálneho vývoja medzinárodných ekonomických vzťahov. Čitateľ si tak môže aplikáciu jednotlivých teórií, ktorých výklad je podaný zrozumiteľne aj bez znalosti zložitého matematického aparátu, overiť v praxi. Domnievam sa však, že publikácii by v ďalších vydaniach prospelo, keby problematiky rozvojových krajín a regionálnej integrácie, ktoré sú vecne obsiahnuté v príslušných častiach textu, boli zhrnuté do samostatných kapitol, aby bol zdôraznený

špecifický význam týchto výrazných fenoménov medzinárodných ekonomických vzťahov. Zároveň by som odporúčal, aby autori publikácie vo väčšom merítke zdôrazňovali vplyv vývoja svetového hospodárstva a ekonomických vzťahov na zapojenie mikrosféry do medzinárodného podnikania, pretože tým čitateľom poskytnú hlbší prehľad o vzájomných súvislostiach jednotlivých ekonomických oblastí.

Publikáciu možno zaradiť k veľmi hodnotným dielam a jej prednosti ďalej zosilňuje fakt, že ide o knihu, ktorá na trhu vysokoškolských štúdijských textov v ČR (a aj v SR) v takejto úplne novej aktuálnej podobe už dlhšiu dobu chýbala. ■